

Ludmila Bogush. THEORETICAL SUBSTANTIATION OF THE REGULARITIES OF FORMATION THE DEVELOPMENT PROFESSIONAL CAREER OF THE FUTURE SPECIALISTS OF INTERNATIONAL INFORMATION. The article coverage theoretical and methodological aspects of the regularities of the formation of professional careers of future specialists of international information. Showed the basic point of view to the interpretation of the phenomenon of professional career.

It is based on different approaches to the definition of the notions of «career», «professional career», «professional growth of a teacher» and the results of the practical research into the attitude of students to the problem under study.

Disclosed the modern point of view to modeling the process of career self-determination of future specialists of international information, which includes the following elements: personal creativity, creativity, creativity within the Group.

Selected components in the structure of career self-determination (motivational, strategical, cognitive, emotional, activity). According to the certain characteristics, describes groups of students about the type of career strategies. Study of the professional activity of specialists of international information allowed to select stages of formation of the professional career of future specialists. Characterized as four types are behaviors that are inherent in the different groups of students in the process of career self-determination.

Key words: career, career strategies, career self-determination, master's degree of international information, the structure of the professional career.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2017 р.

УДК (373.2.015.31:34): 373.29

Ганна Задорожна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань)

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ

У статті розглядається й уточнюється сутність понять: «громадянське виховання», «правове виховання», «моральне виховання», які здійснюються як цілісний педагогічний процес організації життя дітей: діяльності, стосунків, спілкування з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей у період дошкільного та молодшого шкільного віку. Визначено триєдину мету правового виховання та особливості правового виховання дітей 6-7-років в аспекті наступності та перспективності.

Ключові слова: правове виховання, громадянське виховання, моральне виховання, дошкільний вік, молодший шкільний вік, наступність, перспективність.

Постановка проблеми. Однією із провідних концептуальних ідей ХХІ століття, яка набула широкого розповсюдження і значущості як у світовому співтоваристві в цілому, так і для кожної конкретної країни і особистості зокрема, стала ідея прав людини, а відтак і правового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Серед основних причин, які обумовлюють його необхідність є такі: розуміння правового виховання як неперервного та систематичного процесу, що обумовлюється психологічним механізмом інтеріоризації – формуванням внутрішніх структур особистості людини через засвоєння системи морально-правових цінностей та привласнення життєвого досвіду; ступенем засвоєння дітьми елементарних правових знань, умінь, навичок у найбільш сприятливий сенситивний період соціалізації – старший дошкільний та молодший шкільний вік.

Аналіз публікацій. Проблема правового виховання дітей присвячено психолого-педагогічні розвідки сучасних науковців, які переважно висвітлюють це питання щодо дітей молодшого шкільного, підліткового, юнацького віку. Значно менше наукових праць, присвячених питанню правового виховання дітей дошкільного віку. Психолого-педагогічні дослідження А. Долгової, К. Іголева, Г. Міньковського, В. Рибальської довели, що в період дошкільного віку у дітей можуть бути сформовані уявлення про власні права, що є основою для формування у 5-6-річних дітей основ правової культури. Ученими В. Антоновим, А. Нікітіним, Я. Соколовим, Т. Шоригіною доведено важливість використання періоду старшого дошкільного віку для правового виховання особистості та формування у дітей

уявлень про права дитини. Значний внесок в дослідження правового виховання дітей здійснили Н. Голіцина, Т. Доронова, С. Козлова, С. Федотова, які вважають, що дітям дошкільного віку потрібно не лише давати знання про самого себе, свої права і обов'язки, а й розвивати оціночне ставлення до подій, соціального довкілля, і навчати використовувати отримані знання у різних видах діяльності. Питанням змістового наповнення і організації громадянського і правового виховання молодших школярів присвячено праці В. Антонова, Е. Каширцевої, Т. Коршунової, А. Нікітіна, Я. Соколова та ін. Водночас, питання правового виховання дітей 6-7-років у взаємодії сім'ї і навчального закладу не знайшло достатнього наукового обґрунтування, не було предметом окремого дослідження і вимагає розробки теоретичних засад і практичної реалізації педагогічних умов правового виховання дітей 6-7-років в аспекті наступності та перспективності на етапі переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку.

Мета статті: розглянути й уточнити сутність понять: «громадянське виховання», «правове виховання», визначити мету та особливості правового виховання дітей 6-7-років в аспекті наступності та перспективності.

Виклад основного матеріалу. Одним із провідних принципів сучасної освітньої політики стає її гуманістична спрямованість, що визначає пріоритет загальнолюдських цінностей у вихованому процесі, а також створення ефективних умов для розвитку соціально зрілої, вільної особистості, що володіє правовими знаннями, реалізовувати власну активність, право контролю і самозахисту від правової і політичної нерівності, порушення прав і свобод людини.

Так, державні документи Конституція України, Закон України „Про громадянство України” визначають права і обов'язки громадян України. Відповідно до Закону України “Про освіту”, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), “Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти”, “Концепції громадянської освіти та виховання в Україні”, “Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді” виняткового значення набуває громадянське виховання, яке має забезпечити всебічний розвиток і соціальну активність особистості. Зокрема, у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді наголошується, що “серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (patria) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін” [3]. Пріоритетними напрямками, що потребують особливої уваги, в Концепції визначено такі:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність всіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Громадянське виховання - процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, долучати її до суспільного життя, в якому права людини виступають визначальними [2, с.11]. Отже, громадянське виховання розглядають у трьох вимірах – патріотичному, правовому та моральному.

Правове виховання – процес цілеспрямованого і систематичного впливу на свідомість і культуру поведінки членів суспільства, здійснюваний для досягнення необхідного рівня правових знань, вироблення глибокої поваги до закону і звички точного виконання його вимог на основі особистого переконання [5, с.340].

Під правовим вихованням розуміють цілеспрямовану діяльність з передачі від одного покоління до іншого правової культури, правового досвіду, правових ідеалів і механізмів вирішення конфліктів у суспільстві. Правове виховання має на меті розвиток правової свідомості людини і правової культури суспільства у цілому, покликане забезпечити поведінку, що узгоджується з потребами і цінностями правової держави. Сутністю правового виховання є формування настанови на узгодження власних очікувань, бажань з інтересами і очікуваннями суспільства. Змістом правового виховання є залучення людей до знань про державу і право, законність, права і свободи особистості, розуміння сутності правових учень, доктрин, вироблення у громадян стійкої орієнтації на законослухняну поведінку. І хоча окремі правові цінності, які походять з моральних норм, засвоюються особистістю в процесі різноманітної соціальної практики, правове виховання усе ж покликане “створити спеціальний інструментарій для донесення до розуму і почуттів кожної людини правових цінностей” [6, с.570].

Таке визначення правового виховання підкреслює узгодженість і взаємозалежність двох понять “моральність” і “право”, а також двох важливих дитини процесів – морального і правового виховання, які здійснюються як цілісний педагогічний процес організації життя дітей: діяльності, стосунків, спілкування з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей у період дошкільного та молодшого шкільного віку. Результатом такого цілісного процесу стає виховання цілісної особистості зі сформованими свідомістю, моральними почуттями, совістю, волею, навичками і звичками, соціальною і правомірною поведінкою. Цілісний процес морального і правового виховання передбачає: формування у дитини свідомого розуміння зв'язку із суспільством і залежності від нього, необхідність узгоджувати свою поведінку з суспільними інтересами; ознайомлення з моральними ідеалами, вимогами суспільства, доказовістю їх правомірності і необхідності; перетворення моральних уявлень у переконання, створення системи цих переконань; формування стійких моральних почуттів, культури поведінки як одного із головних проявів поваги до інших людей; формування моральних звичок, а також самостійної правомірної поведінки без контролю дорослого. Ще П. Блонський вказував, що «...лише тоді особистість людини може мати моральне значення, коли вона сама себе спрямовує до дії за своїми власними внутрішніми законами...» [1]. У цілісному процесі морального і правового виховання засвоєння норм соціальної поведінки при спілкуванні з людьми, дії самої дитини, що породжують у неї певні почуття, набувають організованості і стають об'єктом виховання. Відтак, виховання почуттів здійснюється як у процесі виховання і формування особистості дитини в цілому, так і в процесі спеціального впливу на її емоційну сферу. Моральне виховання забезпечує дитині широку і адекватну легітимним соціальним нормам основу поведінки. Правове виховання формує у дітей більш точні уявлення про норми поведінки, про права і обов'язки, про відповідальність за їх порушення. Як стверджує Н. Левківська, “моральні вимоги ширше правових, вони засуджують будь-які прояви нечесності, неправди, тоді як правові норми лише найбільш шкідливі їх прояви в стосунках між людьми, між особистістю і державою” [4, с.126].

Метою правового виховання є формування у дітей культури громадянина, яка містить усвідомлене ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством і державою, закріплених в основних законодавчих актах, глибоку повагу до законів і правил людського співіснування, готовності дотримуватися і виконувати закріплені в них вимоги, брати активну участь в управлінні державними справами, боротьбі з порушенням законів.

Правове виховання дітей має триєдину мету і передбачає: 1) формування уявлень про права і закони, підвищення їхньої правової грамотності, розуміння необхідності дотримання норм цих законів, що сприятиме розвитку почуття власної гідності, поваги до себе, своїх батьків, до інших людей, формуванню правильного “правового” спілкування з іншими

дітьми, спроможності захистити себе з правової позиції; 2) формування правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань, почуттів, які визначають ставлення особистості до вимог законів і регулюють поведінку в конкретній правовій ситуації; 3) формування правомірної поведінки, негативного ставлення до фактів правопорушень і злочинів, що дозволить дитині аналізувати власні вчинки і поведінку інших дітей і дорослих в контексті дотримання ними загальноприйнятих норм і правил, а також законодавчих вимог.

Загально визнано, що дошкільний вік є періодом становлення особистості, її первинної соціалізації в суспільстві, у тому числі і громадянської, період, коли закладаються первинні уявлення дитини про себе, свою сім'ю, своїх однолітків та дорослих людей, суспільство та його морально-правові цінності, державу та її символи тощо. Це важливий період для формування основ громадянської культури особистості, освоєння системи моральних еталонів (цінностей і сенсу діяльності людини, суспільно значущих нормативів і вимог, способів розуміння і пояснення емоційних станів своїх і інших людей, усвідомлення власних переживань), здатності управляти своєю поведінкою, діяти відповідно до соціальних вимог, планувати свої дії на основі первинних ціннісних уявлень. Так, у психолого-педагогічних працях Д. Ельконіна, О. Усової, Л. Божович, Т. Маркової доведено, що уже на етапі дошкільного дитинства у дитини формуються не лише перші уявлення про предметне, природне й суспільне довкілля, а й перші морально-правові уявлення: про людей, про особливості їхнього життя та способи взаємодії, сфери життєдіяльності, норми соціальної поведінки та міжособистісного спілкування. Паралельно з уявленнями про довкілля, діти оволодівають такими морально-правовими поняттями як доброта, правдивість, справедливість, відповідальність.

Період молодшого шкільного віку – це період оформлення моральних ідей і правил, активного розвитку соціальних інтересів і життєвих ідеалів. Психологи (В. Крутецький, А. Люблінська, В. Мухіна та ін.) стверджують, що саме в цьому віці дитина стає «типово слухняною», вона з цікавістю і захопленням сприймає різноманітні правила і закони, що учені пояснюють специфікою соціальної ситуації розвитку, орієнтацією дитини на особистість дорослого, учителя як представника суспільства. Така ситуація розвитку дитини створює передумови для прийняття дитиною громадянських цінностей, моральних установок суспільства і виховання у неї громадянської позиції. В діяльності молодших школярів, яка стає цілеспрямованою, самостійною, наполегливою, важливу роль відіграють такі мотиви, як зачатки почуття обов'язку, переживання зобов'язання перед іншими людьми, почуття власної гідності, співчуття, прагнення допомогти. Поруч з іншими якостями особистості у дітей формується відповідальність і закладаються основи таких соціальних почуттів як любов до Батьківщини, національна гордість, захоплене ставлення до героїв-патріотів, до людей як проявляють відвагу і сміливість. Усе вищесказане є безмовно важливим для правового виховання дитини молодшого шкільного віку і забезпечення наступності з попередньою – дошкільною ланкою освіти.

Розробляючи проблему формування у молодших школярів основ правової культури, Н. Левковська виокремлює такі актуальні завдання:

- дати учням певну суму необхідних правових знань, які б відповідали їхнім віковим особливостям і рівневі соціалізації;
- сформувати правові уявлення, поняття, погляди і переконання, які втілюються у власній правовій свідомості дитини;
- виховати віру у справедливість юридичних законів, їх необхідність і раціональність, віру в незворотність покарань за протиправні вчинки;
- сформувати звичку діяти відповідно до вимог права і моралі;
- виховувати нетерпимість до різноманітних порушень норм моралі і права;
- формувати соціально-правову активність, готовність і бажання брати участь в боротьбі за укріплення законності і правопорядку [4, с. 127].

Автор справедливо вважає, що в сучасних умовах ставляться усе більш високі вимоги до удосконалення традиційних і пошуку нових педагогічних принципів, методів і технологій

формування правової культури молодших школярів, серед яких Н. Левківською сформульовано такі. Перша вимога – особистісний підхід до формування правової культури молодших школярів. Другою вимогою автор вважає спрямованість засобів, методів і методик формування правової культури молодших школярів на виконання завдань громадянського виховання. Третя вимога – науковість засобів, методів і методик формування правової культури молодших школярів, які визначаються закономірностями педагогічного процесу. Автор стверджує, що чим більш науково вони обґрунтовані, тим більш дієвими вони стають. Головне – розуміти, які загальні і конкретні завдання можна вирішити з їх допомогою, якому змісту вони відповідають, яких вимагають видів діяльності і яким чином їх організувати. Науковість, на думку Н. Левківської, забезпечує правильне розуміння закономірностей соціально-правової діяльності, веде до правильного наукового розуміння її сторін і особливостей. Четвертою вимогою Н. Левківська вважає доступність засобів, методів і методик формування правової культури, її відповідність психолого-педагогічним можливостям розвитку молодших школярів. П'ята вимога – результативність правового виховання, його спрямованість на оволодіння цінностями правової культури. Шоста вимога пов'язана з необхідністю систематичного вивчення, використання в процесі формування правової культури передових методів, розроблених в межах інноваційного підходу до педагогічної діяльності [4, с.127-128]. Автор правомірно вказує, що на рівень правової культури учнів початкових класів впливає безліч об'єктивних і суб'єктивних чинників, а ефективність процесу формування правової культури учнів можна забезпечити, якщо: цей процес набуде пріоритетності серед тенденцій розвитку початкової освіти; педагогічна технологія підвищення правової культури учнів початкових класів буде обумовлена її адекватною правовою орієнтацією відповідно до природи і динаміки розвитку особистісно зорієнтованої освіти; зміст етапів змодельованого процесу визначатиметься рівнем розвитку правової свідомості учнів; буде функціонувати єдиний виховний простір на основі соціальних цінностей, які домінують в житті суспільства [4, с. 128].

Висновки. У процесі правового виховання дітей необхідно зважати на те, що періоди старшого дошкільного і молодшого шкільного віку мають низку відмінних особливостей, тому відбір принципів і методів правового виховання дітей цього віку вимагає врахування вікових особливостей дитини на етапі переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку.

Для правового виховання дитини важливу роль відіграють сім'я, найближче соціальне оточення і навчальний заклад – найважливіші інституції соціалізації особистості. Дошкільний навчальний заклад - перша ланка неперервної системи правового виховання і освіти дітей, які продовжує початкова школа. Тому важливим завданням, які мають вирішувати педагоги цих навчальних закладів є формування у дітей уявлень про свої права і обов'язки, про правила і закони, формування їхньої правової свідомості, морально-правових якостей дітей, правоправної поведінки.

В аспекті нашого дослідження важливим є звернення до забезпечення наступності у соціально-особистісному розвитку особистості дитини на етапі переходу від дошкільного у молодший шкільний вік. При чому важливо зацентувати увагу на характері наступності не тільки у предметно-дисциплінарній сфері, а насамперед у соціально-особистісній сфері. Тільки єдина спрямованість мети і змісту суміжних рівнів освіти в аспекті соціально-особистісного розвитку дошкільників і молодших школярів дозволить забезпечити неперервний шлях їхньої громадянської соціалізації і правового виховання, що і становитиме предмет подальших наукових розвідок.

Джерела та література

1. Воспитать человека / Сост. и предисл. Н. И. Монахова. – М. : Мол. гвардия, 1989. – 157 с.
2. Концепція громадянської освіти дітей і молоді в Україні. Електронний ресурс. – [Режим доступу]: www.calameo.com/books/0040015219b7af0049fe4
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: mon.gov.ua/usi.../nacionalno-patriotichne-vixovannya/

4. Левковская Н. М. Правовое образование в современной начальной школе: педагогические проблемы повышения уровня правовой культуры младших школьников / Н. М. Левковская. – Вестник ВолГУ. – Серия 7. – Вып. 6. – 2007. – С. 125-128.
5. Мелехин А.В. Теория государства и права / А.В. Мелехин. – М.: Маркет ДС, 2007. – 670 с.
6. Теория государства и права. Курс лекций. / Под ред. Н.И.Матузов и А. В.Малько. – М.: Изд. Юристъ, 1997. – 644с.

References

1. Vospitat' cheloveka [To educate a person]/ Sost. i predisl. N. I. Monahova. – М. : Mol. gvardija, 1989. – 157 s.
2. Konceptiya gromadyans' koyi osvity` ditej i molodi v Ukraini [The Concept of Civic Education for Children and Youth in Ukraine]. Elektronny`j resurs. – [Rezhy`m dostupu]: www.calameo.com/books/0040015219b7af0049fe4
3. Konceptiya nacional`no-patrioty`chnogo vy`xovannya ditej ta molodi [The concept of national patriotic education of children and youth.]. – Elektronny`j resurs. – [Rezhy`m dostupu]: mon.gov.ua/usi.../nacionalno-patriotichne-vixovannya/
4. Levkovskaja N. M. Pravovoe obrazovanie v sovremennoj nachal'noj shkole: pedagogicheskie problemy povysheniya urovnja pravovoj kul'tury mladshih shkol'nikov [Legal education in modern elementary school: pedagogical problems of raising the level of legal culture of junior schoolchildren]/ N. M. Levkovskaja. – Vestnik VolGU. – Serija 7. – Vyp. 6. – 2007. – S. 125-128.
5. Melehin A.V. Teorija gosudarstva i prava [The theory of state and law] / A.V. Melehin. – М.: Market DS, 2007. – 670 s.
6. Teorija gosudarstva i prava. Kurs lekcij. [The theory of state and law. Course of lectures] / Pod red. N.I.Matuzov i A. V.Mal'ko. – М.: Izd. Jurist#, 1997. – 644s.

Anna Zadorozhna. THE LEGAL EDUCATION OF CHILD'S PERSONALITY: CONCEPT, ESSENCE, PECULIARITIES. *The article is devoted to the analysis and distinguishing of concepts' essence: «civic education», «legal education», «moral education», which are implemented as a holistic pedagogical process of organizing the life of children: activities, relationships, communication with age and individual characteristics in the period of preschool and junior school age*

The three goals of the legal education of children are formulated: 1) the formation of ideas about rights and laws, increase of their legal literacy, understanding of the necessity of observance of the norms of these laws, which will promote the development of self-esteem, respect for oneself, their parents, to other people, the formation of the correct "legal" communication with other children, the ability to protect themselves from a legal position; 2) the formation of legal consciousness as a set of legal representations, views, beliefs, feelings that determine the attitude of the individual to the requirements of laws and regulate behavior in a particular legal situation; 3) the formation of lawful conduct, negative attitude to the facts of offenses and crimes, which will allow the child to analyze their own actions and behavior of other children and adults in the context of observance of their generally accepted norms and rules, as well as legislative requirements. The peculiarities of legal education of children 6-7 years in the aspect of continuity and perspective are determined.

Key words: legal education, civic education, moral upbringing, preschool age, junior school age, continuity, perspective.

Анна Задорожная. ПРАВОВОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ, ОСОБЕННОСТИ. *Статья посвящена вопросам правового воспитания детей, уточнению сущности понятий: «гражданское воспитание», «правовое воспитание», «моральное воспитание», которые осуществляются как единый целостный педагогический процесс организации жизни детей: деятельности, отношений, общения с учетом возрастных и индивидуальных особенностей в период дошкольного и младшего школьного возраста. Результатом такого целостного процесса становится воспитание целостной личности, у которой сформированы правовое сознание, морально-правовые качества, правомерное поведение, гражданская ответственность. Сформулирована триединая цель правового воспитания детей: 1) формирование представлений о правах и законах, повышение правовой грамотности; 2) формирование правового сознания как совокупности правовых представлений, взглядов, убеждений, которые определяют отношение личности к требованиям законов и регулируют поведение; 3) формирование правомерного поведения, неприятия фактов правонарушений, что в конечном итоге позволит ребенку анализировать собственные действия и действия других детей и взрослых с позиций выполнения ими общепринятых норм и правил. Определены особенности правового воспитания детей 6-7-років в аспекте преемственности и перспективности.*

Ключевые слова: гражданское воспитание, правовое воспитание, моральное воспитание, дошкольный возраст, младший школьный возраст, преемственность, перспективность.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2017 р.